

stay & thrive

**Nxitja e qëndrimit të të rinjve në
vend përmes biznesit dhe kulturës**

Ky raport është përgatitur nga Dr. Aidan Hehir dhe Jeta Zagragja dhe është financuar nga Open Society Foundations – Western Balkans. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura në këtë raport janë ekskluzivisht të autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht qëndrimet e Society Foundations – Western Balkans.

Përmbajtja

Hyrje	2
Metodologjia	3
Statusi ekonomik i Kosovës	4
Migrimi nga Kosova dhe ndikimi i tij	6
Gjetjet e hulumtimit	11
Rekomandimet	18
Referencat	21

Hyrje

Migrimi i të rinjve jashtë vendit është një nga sfidat më të mëdha me të cilat përballet Kosova.

Pagat e ulëta dhe mundësitë e kufizuara për punësim përmenden shpesh si arsye kryesore për këtë trend migrimi jashtë Kosovës. Edhe pse investimet e jashtme janë të nevojshme për ta adresuar këtë, besojmë se brenda Kosovës ekziston potencial i pashfrytëzuar për të zhvilluar industri vendore të qëndrueshme. Inkurajimi dhe mbështetja e sipërmarrësve lokalë është thelbësore për krijimin e vendeve të punës dhe prosperitetit.

Mundësitë kulturore – ose mungesa e tyre – gjithashtu luajnë një rol të rëndësishëm në vendimin për t'u larguar. Vibrimi kulturor, nga sporti dhe muzika te teatri dhe arti, është kyç për forcimin e lidhjeve shoqërore. Një skenë kulturore dinamike jo vetëm që krijon punësim dhe të ardhura, por gjithashtu forcon "fuqinë e butë" të një vendi në nivel ndërkombëtar, duke tërhequr investime dhe turizëm.

Prandaj, besojmë se për të nxitur zhvillimin brenda Kosovës kërkohet një qasje e dyfishtë: qeveria duhet të fokusohet në përmirësimin e mundësive ekonomike dhe kulturore për të mbajtur talentet e rinj. Projekti ynë – "Qëndro dhe zhvillohu: Nxitja e qëndrimit të të rinjve në vend përmes biznesit dhe kulturës" – synon të avancojë strategjitë inovative për të arritur të dyja.

Bazuar në intervista, punëtori dhe anketa, kemi identifikuar:

- Faktorët kryesor që përcaktojnë nëse të rinjtë qëndrojnë ose largohen nga Kosova.
- Sfida me të cilat përballen sipërmarrësit afaristë dhe kulturorë dhe çfarë u nevojitet për t'i kapërcyer ato.
- Si mund qeveria të mbështesë më mirë sipërmarrësit në Kosovë.

Qëllimi ynë në këtë hulumtim dhe raport është të nxitet ndërmarrësia, të prezantohen mundësitë e gjalla kulturore dhe afariste të vendit, dhe të krijohet një ndryshim pozitiv që të rinjtë e Kosovës të "qëndrojnë dhe të zhvillohen".

Dr Aidan Hehir

Profesor i Marrëdhënieve
Ndërkombëtare, Universiteti i
Westminster

Jeta Zagragja

Kryeshefe Ekzekutive dhe
Themeluese, AnchorzUp

Metodologjia

Hulumtimi sasior dhe cilësor që shërbeu si bazë për këtë raport u realizua në tri faza:

1. Anketa

Në shkurt 2025, UBO Consulting zhvilloi një anketë – përmes intervistave personale të asistuar me kompjuter – me 250 studentë të vitit të fundit nga katër universitete në Kosovë: Universiteti i Prishtinës (100 studentë), Universiteti i Prizrenit (50 studentë), International Business College Mitrovica (50 studentë) dhe Rochester Institute of Technology në Kosovë (50 studentë). Anketa u zhvillua në tre faza: Mbledhja e të dhënave dhe teknologjia duke përdorur Kobo Toolbox; Zbatimi i hulumtimit dhe kontrolli i cilësisë; Analiza e të dhënave dhe prezantimi duke përdorur SPSS dhe Microsoft Excel.

2. Intervistat

Dhjetë intervista u zhvilluan gjatë marsit, prillit dhe majit 2025; pesë me ekspertë të sipërmarrjes kulturore dhe pesë me ekspertë të sipërmarrjes afariste. Të gjitha intervistat u incizuan dhe u transkriptuan. Lista e plotë e të intervistuarve është e disponueshme në seksionin e Referencave.

3. Punëtoritë

U mbajtën dy punëtori – një me sipërmarrës kulturorë dhe një me sipërmarrës afaristë – në Prishtinë më 28 dhe 29 maj 2025. Procesi ishte incizuar dhe transkriptuar. Lista e plotë e pjesëmarrësve në punëtori është e disponueshme në seksionin e Referencave.

Mbështetje administrative dhe ndihmë në hulumtim u ofrua nga Lorinë Bajrami dhe Lumbardh Zagragja.

Lumbardh Zagragja

Lorine Bajrami

Statusi ekonomik i Kosovës

“Përkeqësim” Ndërkombëtar

Sipas Bankës Botërore, për shkak të disa ‘tronditjeve negative’, ‘pasigurisë së shtuar në tregti’ dhe ‘pasigurisë së theksuar politike’, ekonomia globale po kalon një periudhë ‘përkeqësimi’ (2025d, xvii). Ndërsa ndikimi i këtij ngadalësimi është ndjerë kudo, ‘Gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor’ (BP6)¹ kanë ‘shfaqur shenja inkurajuese të qëndrueshmërisë ekonomike’ (Banka Botërore, 2025a, 14).

Rekordi pozitiv i Kosovës

Edhe pse Kosova përballlet me ‘një mjedis të jashtëm sfidues’ (Banka Botërore, 2025a, 85), ekonomia e saj po performon mirë. Banka Botërore e përshkroi performancën ekonomike të Kosovës në vitin 2024 si ‘pozitive’, duke vlerësuar veçanërisht trendin në rënie të varfërisë, konsumin e fuqishëm privat dhe uljen e inflacionit. Falë ‘politikës fiskale të kujdesshme’, si deficitit fiskal ashtu edhe borxhi janë të ulëta (Banka Botërore, 2025a, 85). Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OBZHE) gjithashtu vlerësoi së është arritur ‘progres i dukshëm’ (2024, 19), Komisioni Evropian i Bashkimit Evropian lavdëroi politikat ekonomike të qeverisë së Kosovës si ‘të kujdesshme’ (2024, 47), dhe Fondi Monetar Ndërkombëtar (FMN) raportoi se ‘pritsmëritë për rritjen e Kosovës mbeten të forta’ (2025, 1).

Shtetet e BP6 së bashku shënuan një rritje të BPV-së prej 3.5% në vitin 2024, një rritje prej 0.1% krahasuar me vitin e mëparshëm dhe më e lartë se mesatarja e BE-së (Banka Botërore, 2025a, 14). Siç tregohet në Figurën 1, rritja e BPV-së së Kosovës ka qenë më e larta ndër vendet e BP6 gjatë dy viteve të fundit.

Figura 1: Rritja e BPV-së (në përqindje)

Rritja e BPV-së (në përqindje)	2022	2023	2024	2025
Shqipëria	4.8	3.9	3.9	3.2
Bosnja dhe Hercegovina	4.2	2.0	2.6	2.7
Maqedonia e Veriut	2.8	2.1	2.8	2.6
Mali i Zi	6.4	6.3	3.0	3.0
Serbia	2.6	3.8	3.9	3.5
Kosova	4.3	4.1	4.4	3.8

(Banka Botërore, 2025a, 16)

Në vitin 2024, deficitit mesatar fiskal në vendet e BP6 u rrit nga viti 2023 për 0.7%, duke arritur në 2.2% të BPV-së. Kosova dhe Shqipëria ishin të vetmet vende që regjistruan përmirësim të bilanceve fiskale, dhe të ardhurat tatimore të Kosovës u rritën për 9.3% në vitin 2024 (Banka Botërore, 2025a, 15 & 28).

Inflacioni mesatar në BP6 u ul nga 9.3% në vitin 2023 në 3.3% në vitin 2024. Siç tregohet në Figurën 2, Kosova regjistroi normën më të ulët të inflacionit ndër vendet e BP6 në vitin 2024.

Figura 2: Inflacioni 2024

Serbia	Maqedonia e Veriut	Mali i Zi	Shqipëria	Bosnja dhe Hercegovina	Kosova
4.6	3.5	3.4	2.2	1.7	1.6

(Banka Botërore, 2025a, 14).

¹ Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi dhe Serbia.

Kosova ishte gjithashtu e vetmja nga vendet e BP6 që nuk shënoi dobësim të eksporteve për shkak të 'aktivitetit ekonomik të zbutur në BE' (Banka Botërore, 2025a, 15). Kosova tërhoqi nivele të larta të Investimeve të Huaja Direkte, veçanërisht në sektorin e pasurive të paluajtshme (Banka Botërore, 2025a, 46), dhe Banka Botërore përshkroi performancën e rritjes së shërbimeve moderne në Kosovë, si është TI, si 'të fuqishme' dhe 'inkurajuese' (Banka Botërore, 2025a, 28). OBZHE e përshkroi Kosovën si 'lidere rajonale' në ndërmarrjet shtetërore dhe politikat tregtare (OBZHE, 2024, 19). Ata lavdëruan qeverinë për krijimin e 'një mjedisi më të favorshëm biznesi për investime të huaja direkte', duke vënë në dukje se 'përmirësimi i qeverisjes dhe përpjekjet e shtuar për të krijuar një forcë punëtore të kualifikuar' kishin çuar në 'progres të rëndësishëm në sektorin e turizmit' (OBZHE, 2024, 20).

Komisioni Evropian gjithashtu vuri në dukje se qeveria e Kosovës kishte arritur progres në përmirësimin e 'mjedisit të biznesit', duke theksuar 'Ligjin për Regjistrin e Pronarëve Përfitues', 'zhvillimet pozitive në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve tregtare', legjislacionin e ri për investime të qëndrueshme dhe 'forcimin e përpjekjeve për reduktimin e sektorit informal' (2024, 50).

FMN gjithashtu lavdëroi qeverinë e Kosovës për 'objektivat ambicioze strategjike në energji' dhe për angazhimin e tyre 'për të arritur progres të vazhdueshëm dhe domethënës' në zgjerimin e kapacitetit të prodhimit të energjisë së ripërtëritshme, për të reduktuar ndotjen, për të përmirësuar eficiencën e energjisë dhe për t'u angazhuar në bashkëpunim rajonal (2025, 2).

Pengesat për zhvillimin e Kosovës

Në vitin 2024, Kosova ishte e vetmja nga vendet e BP6 që nuk raportoi rritje të punësimit dhe të aktiviteteve ekonomike (Banka Botërore, 2025a, 18). Komisioni Evropian paralajmëroi se 'tregu i punës vazhdon të vuajë nga pjesëmarrja shumë e ulët, papunësia e lartë dhe hendeqet e mëdha gjinore' (2024, 51). Norma e punësimit në Kosovë – 36.5% – është më e ulët ndërr vendet e BP6 (Banka Botërore, 2025a, 22). Norma e përgjithshme rajonale e papunësisë në BP6 ra në 10.1% në vitin 2024; Kosova, megjithatë, ishte e vetmja që përjetoi rritje të papunësisë nga viti 2023 (Banka Botërore, 2025a, 23). Norma e pjesëmarrjes së fuqisë punëtore në Kosovë u rrit pak në 41.6% në vitin 2024, por mbetet 'dukshëm e ulët, me pabarazi të mëdha gjinore' (Banka Botërore, 2025a, 23). Kosova ka shkallën më të lartë të mosaktivitetit në BP6; nga afërsisht 1.1 milion njerëz në moshë pune, 461,000 (43%) janë ekonomikisht aktivë, ose të punësuar (89%) ose të papunë (11%). Shumica – 613,000 (57%) – e popullsisë në moshë pune janë ekonomikisht joaktive; 66% janë gra, 34% burra (Instituti GAP, 2025, 4). Për krahasim, rreth 39% e popullsisë botërore të moshës së punës është jashtë tregut të punës dhe brenda zonës së OBZHE-së, norma mesatare e mosaktivitetit ekonomik është 26% (Instituti GAP, 2025, 8).

Norma rajonale e papunësisë së të rinjve në BP6 ishte 24.3% në 2024, më shumë se dy herë norma e përgjithshme e papunësisë dhe 10% mbi nivelin e BE-së (Banka Botërore, 2025a, 22). Kosova kishte nivelin më të lartë të papunësisë së të rinjve ndër BP6 në vitin 2023 (Komisioni Evropian, 2024, 51), por në fund të vitit 2024 kishte nivelin më të ulët (Banka Botërore, 2025a, 23).

Norma e varfërisë në BP6 u ul me gati 3% çdo vit para vitit 2019; që atëherë, ulja ka qenë ndjeshëm më e ngadaltë (Banka Botërore, 2025a, 14). Kosova ka nivelin më të lartë të varfërisë në BP6 – 19.6% – megjithatë zëvendësmenaxherja e Bankës Botërore për Kosovën, Jane Sprouster, parashikoi se kjo do të bjerë për 2% në vitin 2025 (Telegrafi, 2025). Pjesëmarrja e ulët e fuqisë punëtore dhe normat e punësimit – veçanërisht te gratë – vazhdojnë të jenë 'pengesa kryesore për uljen e varfërisë' (Banka Botërore, 2025a, 86). FMN citoi 'hendekun e madh gjinor' si një nga sfidat kryesore 'ekonomike dhe sociale' të Kosovës (2025, 17). Edhe pse qeveria ka zbatuar disa politika të dizajnuara për ta adresuar këtë, ndikimi ka qenë 'i vogël' (Banka Botërore, 2025c, 1). Kosova ka të ardhura më të ulëta për kokë banori ndër vendet e BP6 – Figura 3 – megjithëse kjo shifër ka pësuar rritje të qëndrueshme që nga pavarësia në vitin 2008, kur ishte vetëm 2,877.4\$.

Figura 3: BPV për kokë banori (dollarë amerikanë)

Serbia	Mali i Zi	Shqipëria	Maqedonia e Veriut	Bosnja dhe Hercegovina	Kosova	Mesatarja e BP6
13,523.7	12,935.5	10,011.6	9,310	8,957.4	7,229.4	10,327.9

(Banka Botërore, 2025e).

Komisioni Evropian vuri në dukje se sistemi arsimor ishte 'dobësuar nga mungesa e materialeve cilësore mësimore në shkolla, mungesa e trajnimeve fillestare dhe zhvillimit profesional të vazhdueshëm për mësuesit, dhe një numër i pamjaftueshëm inspektorësh për vlerësimin e mësimdhënësve' (2024, 52; shih gjithashtu, OBZHE, 2024, 21). Ata paralajmëruan gjithashtu se buxheti i alokuar për kërkim dhe inovacion ishte 'shumë poshtë' 0.7% të BPV-së të kërkuar me ligj, kritikuan 'progresin e kufizuar' të bërë në përmirësimin e infrastrukturës rrugore dhe hekurudhore, si dhe dështimin për të diversifikuar furnizimin me energji, gjë që bëri që sektori energjetik të mbetej 'një pengesë kyçe për zhvillimin ekonomik të Kosovës' (Komisioni Evropian, 2024, 52). Ata paralajmëruan më tej se 'baza tatimore vazhdon të dobësohet nga shumë përjashtime tatimore, norma tatimore preferenciale dhe regjime speciale' dhe kritikuan dështimin e qeverisë për të krijuar një organ mbikëqyrës fiskal (2024, 47).

Banka Botërore vuri në dukje se 'dinamizmi i ulët i ndërmarrjeve dhe qasja në financa' kanë penguar zhvillimin e sektorit privat dhe krijimin e vendeve të punës (Banka Botërore, 2025a, 85). Komisioni Evropian raportoi në mënyrë të ngjashme se, megjithëse ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NMV) përbëjnë mbi 99% të bizneseve të regjistruara, ato hasin vështirësi në qasjen e financave; ata fajësuan këtë 'pengesë për rritje' te 'kërkesat strikte për kredi nga bankat', të cilat kanë një efekt veçanërisht të dëmshëm në NMV-të (Komisioni Evropian, 2024, 54). OBZHE raportoi se Kosova performon më dobët se shumica e shteteve të tjera të BP6 në fushat e shkencës, teknologjisë dhe inovacionit, punësimit, luftës kundër korrupsionit dhe politikave të qasjes në financa, duke vënë në dukje se 'nevojitet përmirësim i konsiderueshëm' (OBZHE, 2024, 19).

OBZHE gjithashtu vuri në dukje se korniza politike e qeverisë për shkencën, teknologjinë dhe infrastrukturën 'mbetet e pazhvilluar' dhe se mbështetja buxhetore për kërkim publik është 'ndjeshëm nën kërkesat ligjore të Kosovës dhe mesatares së BE-së'. Kjo ka ndikuar negativisht në aftësinë e qeverisë 'për të promovuar kërkimin dhe inovacionin' (OBZHE, 2024, 21). Ata përshkruan përzgjedhjen dhe priorizimin e projekteve të infrastrukturës transportuese si 'të vjetruara', duke vënë në dukje se 'vlerësimet sistematike të ndikimeve të mundshme mjedisore, shoqërore ose buxhetore të projekteve të reja kryhen rrallë' (OBZHE, 2024, 21).

Kosova ende evidencon një 'varësi të lartë' nga remitencat (FMN, 2025, 45). Sipas Bankës Botërore, në vitin 2023 remitencat arritën në rreth 1.9 miliard dollarë, afërsisht 18% e BPV-së së Kosovës, një nga normat më të larta në nivel botëror (Banka Botërore, 2024, 33 & 8). Në vitin 2024, për shkak të 'zbutjes së tregjeve të punës në të gjithë zonën e euros', remitencat neto ranë si përqindje e BPV-së në Kosovë (Banka Botërore, 2025a, 46) dhe rritja e rrjedhjes së remitencave ishte 'modeste' (Banka Botërore, 2025a, 86). Ekonomia e Kosovës gjithashtu mbetet 'e dominuar' nga sektori i shërbimeve, i cili siguron 46% të vlerës së shtuar bruto (Komisioni Evropian, 2024, 53). FMN paralajmëroi gjithashtu se kërkesa e jashtme për eksportet kryesore të Kosovës – minerale dhe metale – ishte 'e ngadaltë' (2025, 5).

Migrimi nga Kosova dhe ndikimi i tij

Në vitin 1990, kishte 154 milionë migrantë në nivel global; sot janë 304 milionë (Organizata e Kombeve të Bashkuara, 2025; shih gjithashtu, Portali i të Dhënave për Migrim, 2025). Për shkak të migrimit të vazhdueshëm, një në pesë qytetarë të BP6 tani jeton jashtë vendit, dhe popullsia e rajonit është zvogëluar për gati 2.5 milionë gjatë njëzet viteve të fundit, duke arritur në pak mbi 16 milionë (Wankiewicz, 2024, 1). Siç ilustron në Figurën 4, në mesin e shteteve të BP6, Shqipëria dhe Kosova renditen në vendin e parë respektivisht të dytë, si për nga numri i migrantëve ashtu edhe për përqindjen e tyre në raport me popullsinë në vitin 2024.

Figura 4: Migrimi neto në BP6, 2024

	Shqipëria	Kosova	Maqedonia e Veriut	Mali i Zi	Bosnja dhe Hercegovina	Serbia	Mesatarja e BP6
Migrimi neto	-44,089	-22,178	-5,728	-1,686	-4,497	-8,132	-86,310
Përqindja e popullsisë (në vitin 2023)	1.6% (2,777,689)	1.3% (1,682,668)	0.3% (1,827,816)	0.27% (623,529)	0.14% (3,204,802)	0.1% (6,623,183)	0.51% (16,739,687)

(Banka Botërore, 2025b; Banka Botërore, 2025f)

Migrimi nga Kosova

Migrimi nga Kosova ka qenë i vazhdueshëm që nga shpërbërja e Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë në vitin 1992.² Megjithatë, migrimi nga Kosova vazhdoi me një ritëm të qëndrueshëm edhe pas përfundimit të luftës në vitin 1999 dhe përsëri pas shpalljes së pavarësisë në vitin 2008; migrimi u rrit çdo vit nga viti 2000 deri në vitin 2008 dhe u rrit përsëri nga viti 2012 deri në vitin 2015. Siç ilustron në Figurën 5, migrimi neto ka qenë negativ gjatë dhjetë viteve të fundit (me përjashtim të mundshëm të vitit 2020). Emigrimi neto tejkalon në masë të madhe imigrimin; si i tillë, ‘punëtorët e huaj nuk mund ta plotësojnë mungesën në fuqinë punëtore’ (Instituti GAP, 2025, 4–6).

Figura 5: Migrimi neto nga Kosova

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Banka Botërore	-55,524	-8,937	-5,428	-1,386	-8,829	-2,815	-38,584	-28,588	-28,754	-22,178
Agjencia e Statistikave të Kosovës	-55,572	-8,940	-5,431	-21,402	-28,845	+2,819	-38,606	-30,888	-15,312	/

(Banka Botërore, 2025f; GAP, 2025, 5)

Vlerësimet sugjerojnë se pothuajse 800,000 kosovarë aktualisht jetojnë jashtë vendit; duke përfshirë migrantët e gjeneratës së dytë, shifra arrin pothuajse në 950,000 (Banka Botërore, 2024, 16). Në këtë mënyrë, pothuajse një në tre persona të lindur në Kosovë jeton jashtë vendit, duke e renditur Kosovën ndër pesë vendet e para në botë me normat më të larta të emigrimit (Banka Botërore, 2024, 6).³

Emigrantët kosovarë në vendet e OBZHE-së janë kryesisht meshkuj (55%) dhe pothuajse 90% janë në moshë pune (Banka Botërore, 2024, 20). Burrat kanë më shumë gjasa të emigrojnë për ‘arsye pune ose studimi’, ndërsa gratë për martesë ose bashkim familjar (Banka Botërore, 2024, 24). Më shumë se 50% e emigrantëve kosovarë kanë arsim të mesëm të ulët ose më pak, dhe ndër vendet e BP6, Kosova ka përqindjen më të ulët të migrantëve me arsim të lartë në vendet e OBZHE-së (Banka Botërore, 2024, 21). Destinacionet kryesore të migrantëve nga Kosova janë Gjermania, Zvicra, Austria dhe Italia (Wankiewicz, 2024, 6). Më shumë se gjysma e të gjithë migrantëve kosovarë jetojnë në Gjermani (Banka Botërore, 2024, 20).

² Banka Botërore vlerëson se 463,273 persona janë larguar gjatë viteve 1998 dhe 1999 (Banka Botërore, 2025f).

³ Sipas Institutit GAP, numri i kosovarëve që kishin emigruar ishte 359,000, që përfaqësonte 22.6% të popullsisë (2025, 4). Kjo shifër duket se i referohet periudhës pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës.

Figura 6: Prirja për të emigruar nga sektorët kryesorë ekonomik dhe produktiviteti i tyre

	Numri i të punësuarve në Kosovë	Produktiviteti (në euro)	Përqindja e individëve që planifikojnë të emigrojnë
Tregtia me shumicë dhe pakicë	84,154	17,525	18.1%
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi	11,505	61,935	2.6%
Prodhimtaria	47,545	28,336	12.9%
Mikpritja dhe gastronomia	30,386	7,265	18.7%
Ndërtimtaria	49,592	16,060	18.7%
Informacioni dhe komunikimi	10,927	19,024	6.5%
Kujdesi shëndetësor	19,993	11,214	7.1%
Arsimi	38,485	8,576	7.1%
Transporti dhe magazinimi	13,541	34,171	3.2%

(GAP, 2025, 6)

Në dhjetor të vitit 2023, një anketë mbi prirjen e qytetarëve për të emigruar në gjysmën e parë të vitit 2024 tregoi se rreth 28% e qytetarëve të Kosovës mbi moshën 18 vjeçare planifikonin të emigronin. Megjithatë shifra është shumë e lartë, ajo ishte më e ulët krahasuar me matjet e mëparshme të bëra në vitin 2007 (30%), 2012 (34%), 2014 (43%) dhe 2018 (59%) (Instituti GAP, 2024, 4).⁴ Ndërsa shumë kanë emigruar dhe planifikojnë të largohen (shih Figurën 6), të dhënat sugjerojnë se migrantët nga Kosova synojnë të qëndrojnë jashtë vendit për një periudhë të kufizuar; 37% për gjashtë muaj dhe 34% për dy vjet (Banka Botërore, 2024, 17).

Faktorët shtytës

Në nivel global, migrimi nxitet kryesisht nga 'konfliktet në rritje dhe të zgjatura brenda dhe ndërmjet shteteve', 'ndryshimet klimatike' dhe 'pabarazia ekonomike' (Organizata Ndërkombëtare për Migrim, 2024, 3). Në rastin e Kosovës – dhe të vendeve të BP6 në përgjithësi – faktori kryesor është kjo e fundit.

OBZHE thekson se, pavarësisht përmirësimeve të fundit në perspektivat ekonomike dhe sociale, 'sfidat strukturore dhe vështirësitë socio-ekonomike vazhdojnë të nxisin emigrimin nga ekonomitë e BP6'. Në veçanti, theksohen 'niveli i lartë i papunësisë, pagat relativisht të ulëta, rezultatet e dobëta në arsim dhe sigurimet e kufizuara shoqërore, si dhe korrupsioni' (OBZHE, 2022, 13). Në mënyrë të ngjashme, sipas Bankës Botërore, 'vendet e punës me produktivitet të ulët', 'mungesa e vendeve cilësore të punës në sektorin privat' dhe 'kushtet e pafavorshme të punës' kanë kontribuar në 'mungesën e mundësive të qëndrueshme dhe tërheqëse ekonomike për qytetarët në Kosovë' (2024, 24).

⁴ Destinacionet kryesore të atyre që planifikonin të largoheshin ishin Gjermania me 71.4%, Zvicra me 11.7% dhe Austria me 5.3% (Instituti GAP, 2024, 4)

Komisioni Evropian ia atribuon ‘normat vazhdimisht të larta të emigrimit’ ‘rezultateve të dobëta të tregut të punës’ në Kosovë (2024, 51). Paga minimale në Kosovë – 350 euro – është më e ulëta në rajon, megjithëse më e larta në raport me përqindjen e saj në pagën mesatare në vend (Banka Botërore, 2025a, 24).

Një anketë me migrantët e kaluar ose aktualë nga vendet BP6 tregoi se mbi 70% kishin emigruar për të pasur qasje në ‘shërbime publike/shoqërore, sisteme pensionale dhe sisteme shëndetësore’ (Banka Botërore, 2024, 25). Në të njëjtën mënyrë, një raport i Qendrës për Studime Lindore theksonte se njerëzit po largohen nga BP6 sepse ‘elitët politike vendore përgjithësisht nuk janë të interesuara të rrisin standardet demokratike, të luftojnë korrupsionin apo të përmirësojnë sistemin gjyqësor dhe shërbimet publike’ (Wankiewicz, 2024, 8). Instituti GAP konstatoi se qytetarët po largohen nga Kosova kryesisht për shkak të ‘pesimizmit kolektiv’ të shkaktuar nga vështirësitë ekonomike dhe ‘paqëndrueshmëria politike’ (2024, 5).

Faktorët tërheqës

Pagat më të larta përbëjnë një arsye të rëndësishme tërheqëjeje për qytetarët e Kosovës; paga mesatare bruto në Kroaci është më shumë se dy herë më e lartë se në Kosovë, ndërsa në Gjermani dhe Austri është shtatë herë më e lartë (Banka Botërore, 2024, 7).⁵

Për më tepër, shumë vende brenda BE-së po përballen me një plakje të shpejtë të popullsisë. Numri i personave mbi 65 vjeç në BE është rritur nga 18.3% në vitin 2013 në 21.3% në vitin 2023. Kjo rënie e popullsisë në moshë pune ka çuar në rritjen e kërkesës për punëtorë të huaj (Banka Botërore, 2024, 23). Për pasojë, shumë shtete të BE-së kanë synuar posaçërisht migrantët e punës nga vendet e BP6 (OBZHE, 2022, 13). Si Austria ashtu edhe Gjermania kanë miratuar legjislacion që krijon mundësi për migrim të fuqisë punëtore nga Kosova; numri i punëtorëve kosovarë në Gjermani është rritur nga 67,020 në vitin 2016 në 135,870 në vitin 2023 (Banka Botërore, 2024, 7 & 25).

Ndikimi i migrimit

Migrimi ekonomik nuk është domosdoshmërisht negativ; në fakt, ‘Strategjia për Migrim 2021-2025’ e Qeverisë së Kosovës e përshkruan migrimin e jashtëm si ‘një shtyllë të rëndësishme të zhvillimit socio-ekonomik të vendit’ (Republika e Kosovës, 2021, 6).

Migrimi mund të ndihmojë në lehtësimin e presionit në tregun e punës, ndërsa ata që janë shpërngulur jashtë fitojnë aftësi të reja, përvojë të vlefshme profesionale dhe krijojnë rrjete të reja – dhe më të gjera – biznesi. Edhe nëse nuk kthehen, migrantët mund të kontribuojnë në vendin e tyre të origjinës përmes transferimit të dijes dhe duke u bërë sipërmarrës, duke krijuar kështu vende të reja pune dhe duke nxitur rritjen ekonomike dhe inovacionin (Wankiewicz, 2024, 9). Banka Botërore ka theksuar se diaspora e Kosovës ka ndikime pozitive ‘zhvillimore në vend’ dhe ka raportuar se ‘90% e atyre që kanë migruar më parë raportojnë se kanë fituar përvojë apo aftësi të vlefshme’ (2024, 18-19).

Organizata Ndërkombëtare për Migrim thekson se remitencat ‘vazhdojnë të jenë burimi kryesor i financimit të jashtëm për vendet me të ardhura të ulëta dhe të mesme, duke tejkaluar investimet e huaja direkte dhe ndihmën zyrtare për zhvillim’ (2024, 3). Banka Botërore i përshkruan remitencat si ‘një strategji të rëndësishme për zbutjen e varfërisë për shumë familje kosovare’ dhe konstaton se 25% e pronarëve të bizneseve të anketuar në Kosovë kanë filluar me mbështetje financiare nga diaspora (Banka Botërore, 2024, 8 & 34).

Megjithatë, migrimi gjithashtu ka kosto të konsiderueshme. Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim ka vënë në dukje se kur njerëzit e kualifikuar largohen nga një vend, rritja ekonomike bie (2017, 1). “Humbja e trurit” i shkakton kosto të mëdha ekonomike Ballkanit Perëndimor – deri në 3% të BPV-së në disa raste – sepse këto vende financojnë arsimin e personave që ‘më pas kontribuojnë në BPV-në e vendeve pritëse dhe jo në vendin e tyre të origjinës’ (Wankiewicz, 2024, 16). Një raport i “Westminster Forum for Democracy” ka vlerësuar se kostoja totale vjetore e arsimit të personave që largohen nga Kosova është ndërmjet 180 dhe 205 milionë euro, që përfaqëson ‘një humbje vjetore të mundshme në BPV prej rreth 519 milionë euro... çdo individ me potencial punësimi që emigron nga Kosova merr me vete mesatarisht pothuajse 17,000 euro në vit në BPV-në e ardhshëm të mundshëm’ (2021, 8).

⁵ Termi ‘rezultatet e tregut të punës’ i referohet kushteve ose rezultateve që individët arrijnë në punësim, duke përfshirë statusin, pagën, cilësinë e punës, përfitimet dhe avancimin në karrierë.

⁶ Megjithatë, Instituti GAP jep një shifër më të ulët (2025, 18).

Banka Botërore gjithashtu vuri në dukje se emigracioni përbën 'një humbje të konsiderueshme fiskale për vendin në afat të shkurtër' për shkak të 'konsumit të humbur në ekonominë lokale, taksave më të ulëta të paguara dhe reduktimit të produktivitetit dhe inovacionit' (2024, 35-36). Instituti GAP vlerësoi se çdo punëtor në sektorin e prodhimit kontribuon me 28,336 € në vlerën e shtuar ekonomike për vendin, e cila humbet në rast se ata largohen, dhe paralajmëroi se largimi i trurit zvogëlon produktivitetin e përgjithshëm dhe shkakton rënie të pagave (2024, 5-6).

Për më tepër, ndërsa remitencat mund të jenë të dobishme, ato 'nuk kanalizohen zakonisht drejt investimeve produktive... pothuajse gjysma (47 përqind) e investimeve të diasporës ishte në sektorin e ndërtimit dhe 26 përqind drejtpërdrejt në pronat e paluajtshme' (Banka Botërore, 2024, 33-34). Remitencat gjithashtu mund të inkurajojnë që njerëzit të mbeten të papunë (OECD, 2024, 121; Banka Botërore, 2024, 36).

Emigracioni gjithashtu 'mund të paraqesë sfida serioze zhvillimore' dhe 'të krijojë shtrembërime në tregun e punës dhe mungesë aftësish', gjë që më pas 'çon në investime më të pakta për shkak se investitorët potencialë nuk gjejnë aftësitë e nevojshme' (OBZHE, 2022, 3; shih gjithashtu, Banka Botërore, 2025a, 24). Në Kosovë, migrimi jashtë vendit kryesisht i të rinjve ka krijuar një boshllëk në tregun e punës që është 'jashtëzakonisht i vështirë për t'u mbushur' (Instituti GAP, 2024, 9). Kjo është veçanërisht e dukshme në sektorët si shëndetësia, arsimi, teknologjia e informacionit dhe komunikimit, ndërtimtari, tregtia me pakicë, turizmi, bujqësia dhe zhvillimi rural (OBZHE, 2024, 205; Instituti GAP, 2025, 5 & 10). Banka Botërore vuri në dukje se Kosova ka vetëm 170 mjekë për 100,000 banorë, niveli më i ulët në rajon dhe shumë nën mesataren e BE-së (Banka Botërore, 2024, 35; shih gjithashtu, Republika e Kosovës, 2021, 14).

Për më tepër, Banka Botërore vlerëson se 50% e burrave emigrantë dhe më shumë se 40% e grave emigrante nga Kosova punojnë në punë me aftësi të ulëta, duke dëmtuar kështu përfitimet e mundshme të transferimit të njohurive përmes migrimit (Banka Botërore, 2024, 26). Ata që kthehen në Kosovë kanë gjithashtu shumë më shumë gjasa të jenë të papunë se ata që kanë qëndruar jashtë (Banka Botërore, 2024, 31).

Për shumë vite, migrimi nga vendet e BP6 kompensohej nga normat e larta të lindjeve, por kjo nuk është më rasti (shih Figurën 7). Si pasojë e normave të ulëta të lindjeve dhe migrimit, 'e ardhmja demografike e rajonit duket e zymtë', ku OKB parashikon se popullsia e rajonit do të bjerë edhe për 3 milionë deri në vitin 2050 (Wankiewicz, 2024, 1). Ndërsa gjatë dyzet viteve të fundit të gjitha vendet e BP6 kanë shënuar rënie të lindjeve, 'ndryshimi më dramatik ka ndodhur në Kosovë dhe Shqipëri' (Wankiewicz, 2024, 4). Kosova për këtë arsye po përjeton 'një rënie të konsiderueshme të popullsisë' (Fondi Monetar Ndërkombëtar, 2025, 4).

Figura 7: Rënia e popullsisë në BP6

	Shqipëria	Bosnja dhe Hercegovina	Kosova	Serbia	Maqedonia e Veriut	Mali i Zi
Popullsia (në miliona)/viti i regjistrimit të popullsisë	3.1 (2001)	3.5 (2013)	1.79 (2011)	7.49 (2002)	2.03 (2002)	625,000 (2011)
Popullsia (në miliona)/viti i regjistrimit të popullsisë	2.4 (2023)	3.1 (2024)	1.58 (2024)	6.7 (2002)	1.83 (2021)	633,000 (2023)
Përqindja e rënies së popullsisë	-21%	- 11.4%	-11%	- 10%	- 9%	+ 1.3%

(Wankiewicz, 2024, 2-3).

Gjetjet e hulumtimit

Rezultatet e anketës

Rezultatet lidhur me perceptimet e studentëve për ekonominë e Kosovës ishin përgjithësisht pozitive (shih Figurën 8). Shumë më tepër studentë ishin të sigurt se do të mund të gjenin punë në Kosovë pas përfundimit të studimeve sesa ata që nuk ishin; e njëjta gjë vlen për gjetjen e punës në Kosovë në lidhje me fushën e tyre të studimit. 51% pajtohen/pajtohen fuqimisht se ekonomia e Kosovës do të rritet në pesë vitet e ardhshme, dhe 48% pajtohen/pajtohen fuqimisht se mund të fitonin 'një pagë konkurruese në Kosovë që përputhet me aftësitë dhe arsimimin tim'. 47% deklaruan se dëshironin të qëndronin dhe punonin në Kosovë pas përfundimit të studimeve; vetëm 27% dëshironin të largoheshin.

Figura 8: Perceptimet për ekonominë e Kosovës

	Nuk pajtohem aspak	Nuk pajtohem	Neutral	Pajtohem	Pajtohem plotësisht
Ndihem i/e sigurt se do të gjej punë në Kosovë pasi t'i përfundojë studimet.	14%	13%	28%	33%	12%
Ndihem i/e sigurt se do të gjej punë në Kosovë që lidhet me profilin tim të studimeve.	12%	16%	25%	32%	16%
Besoj se ekonomia e Kosovës do të rritet gjatë pesë viteve të ardhshme.	10%	18%	20%	39%	12%
Do të doja të qëndroja dhe të punoja në Kosovë pasi t'i përfundojë studimet.	9%	18%	25%	32%	15%
Besoj se do të kem nevojë të kërkoj punësim jashtë Kosovës t'i përfundojë studimet.	11%	22%	27%	30%	10%
Besoj se ka mjaftueshëm mundësi për praktika profesionale në Kosovë që lidhen me fushën time të studimit.	8%	20%	25%	33%	14%
Besoj se mund të fitoj një pagë konkurruese në Kosovë që përputhet me aftësitë dhe arsimimin tim.	6%	23%	23%	35%	13%
Besoj se korrupsioni dhe nepotizmi ndikojnë në mundësitë e punësimit në Kosovë.	6%	19%	28%	31%	17%

Megjithatë, 40% pajtohen/pajtohen fuqimisht se do të duhej të largoheshin nga Kosova për të gjetur punë, dhe 48% pajtohen/pajtohen fuqimisht se korrupsioni dhe nepotizmi kishin ndikim mbi mundësitë e punësimit.

Figura 9 ilustron faktorët që përcaktojnë nëse studentët do të qëndrojnë apo do të largohen. 52% e studentëve thanë se 'më shumë ngjarje kulturore' do t'i inkurajonin të qëndronin, dhe 50% se 'më shumë mundësi për ndërmarrësi biznesi' do t'i nxitnin të qëndronin. Fakti që këto shifra janë kaq të larta tregon se ekziston një mundësi e madhe për të ndalur migrimin jashtë vendit duke u fokusuar në të dyja këto fusha.

Këto rezultate gjithashtu nxjerrin në pah lidhjen e fortë me Kosovën;

50% pajtohen/pajtohen fuqimisht se Kosova ofron një balancë të mirë punë/jetë;

55% pajtohen/pajtohen fuqimisht se ekziston një 'ndjenjë e fortë komuniteti dhe përkatësie' në Kosovë;

56% kishin 'një lidhje emocionale të fortë me Kosovën';

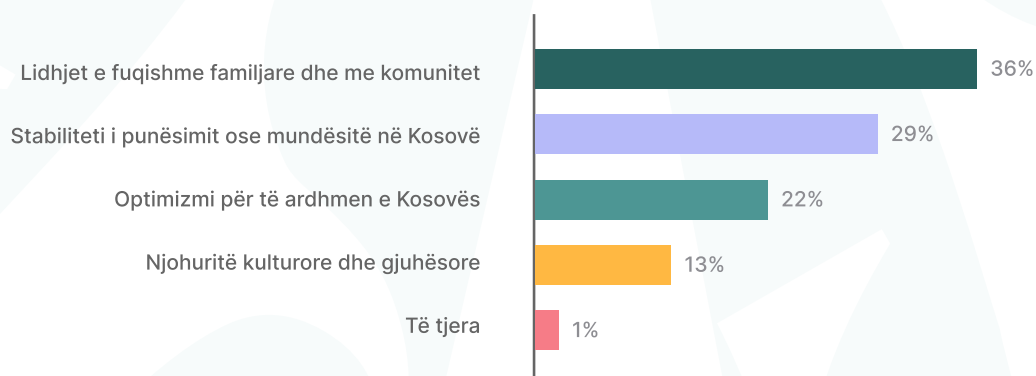
60% thanë se ndiheshin 'të përgjegjshëm për të kontribuar në zhvillimin e Kosovës'.

Figura 9: Arsyet për të qëndruar në Kosovë

	Nuk pajtohem aspak	Nuk pajtohem	Neutral	Pajtohem	Pajtohem plotësisht
Më shumë mundësi sipërmarrëse në biznes do të më inkurajonin të qëndroja në Kosovë.	3%	16%	32%	36%	14%
Më shumë ngjarje kulturore do të më inkurajonin të qëndroja në Kosovë.	5%	11%	33%	39%	13%
Shumica e miqve të mi besojnë se do të duhet të kërkojnë punë jashtë Kosovës.	2%	23%	31%	32%	13%
Besoj se paqëndrueshmëria politike në Kosovë do të përkeqësohet në pesë vitet e ardhshme	4%	15%	31%	38%	12%
Besoj se kërcënimet ndaj sigurisë së Kosovës do të rriten në pesë vitet e ardhshme.	6%	21%	28%	35%	10%
Të kem familjen pranë meje është një arsye e rëndësishme për të qëndruar në Kosovë.	2%	10%	28%	29%	30%
Ndihem i/e lidhur emocionalisht me Kosovën, gjë që më shtyn të dëshiroj të qëndrojë.	3%	14%	27%	32%	24%
Ndihem përgjegjës/e të kontribuojë në zhvillimin e Kosovës.	2%	18%	21%	36%	24%
Besoj se Kosova ofron një ndjenjë të fortë komuniteti dhe përkatësie.	2%	22%	21%	37%	18%
Besoj se Kosova ofron një ekuilibër të mirë mes punës dhe jetës personale.	3%	19%	28%	24%	16%
Shoh një të ardhme për veten dhe familjen time në Kosovë.	2%	25%	21%	31%	20%

Arsyeja më e përhapur pse studentët do të qëndronin në Kosovë – siç ilustron në Figurën 10 – kishte të bënte me 'lidhjet e forta familjare ose të komunitetit' (36%), që përsëri dëshmon për lidhjen emocionale me Kosovën.

Figura 10: Nëse planifikoni të qëndroni në Kosovë, cila është arsyeja kryesore për zgjedhjen tuaj?

Megjithatë, ndonëse 51% pajtohen/pajtohen fuqimisht se 'e shoh një të ardhme për veten dhe familjen time në Kosovë', ka dëshmi që ekziston frikë; 45% pajtohen/pajtohen fuqimisht se 'kërcënimet ndaj sigurisë së Kosovës do të rriten në pesë vitet e ardhshme' dhe 50% pajtohen/pajtohen fuqimisht se 'paqëndrueshmëria politike në Kosovë do të përkeqësohet në pesë vitet e ardhshme'.

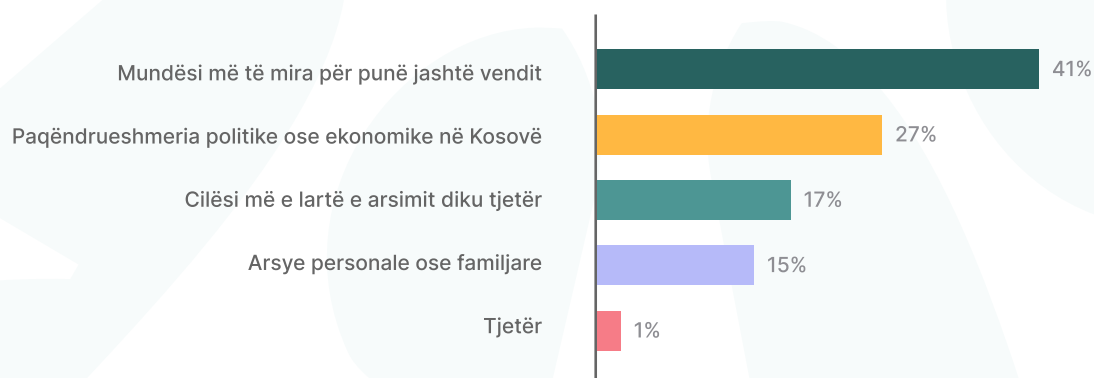
Rezultatet e ilustruara në Figurën 11 tregojnë se studentët besojnë se karrierat jashtë vendit janë më tërheqëse.

Figura 11: Perceptimet për punësimin jashtë Kosovës

	Nuk pajtohem aspak	Nuk pajtohem	Neutral	Pajtohem	Pajtohem plotësisht
Besoj se do të gjej mundësi më të mira karriere jashtë Kosovës.	7%	20%	27%	31%	15%
Shoh rritje më të madhe profesionale dhe mundësi për avancim në karrierë jashtë Kosovës.	6%	14%	32%	32%	16%
Besoj se do të arrijë një standard më të lartë jetese jashtë Kosovës.	3%	20%	31%	29%	17%
Besoj se do të fitojë një pagë më të lartë nëse punoj jashtë Kosovës.	4%	9%	35%	32%	20%
Dua të përjetojë një kulturë dhe stil jetese të ri jashtë Kosovës.	4%	23%	31%	24%	18%
Besoj se vendet e tjera ofrojnë më shumë mundësi për profesionistët e rinj.	2%	14%	28%	36%	18%
Besoj se Kosova ende nuk ofron mbështetje të mjaftueshme për profesionistët në fushën time.	3%	22%	30%	29%	15%

Këto rezultate – të pasqyruara gjithashtu në faktin se 'mundësitë më të mira të punës jashtë vendit' ishin arsyeja numër një e dhënë për largimin nga Kosova, siç ilustron në Figurën 12 – nuk janë befasese dhe reflektojnë një perceptim më të gjerë brenda Kosovës; megjithatë, nëse kjo përputhet me realitetin, diskutohet në seksionin vijues.

Figura 12: Nëse planifikoni të largoheni nga Kosova, cila është arsyeja kryesore e vendimit tuaj?

Por përtej kësaj, kur këto shifra në Figurën 12 shikohen krahas atyre në Figurën 8, bëhet e qartë se, ndonëse studentët në Kosovë besojnë se do të kenë karriera më të mira jashtë vendit, shumica ende dëshirojnë të qëndrojnë në Kosovë.

Rezultatet që lidhen me ndërmarrësinë në Kosovë përsëri sugjerojnë se ekziston një mundësi reale për të krijuar kushte që do të inkurajonin të rinjtë të qëndrojnë.

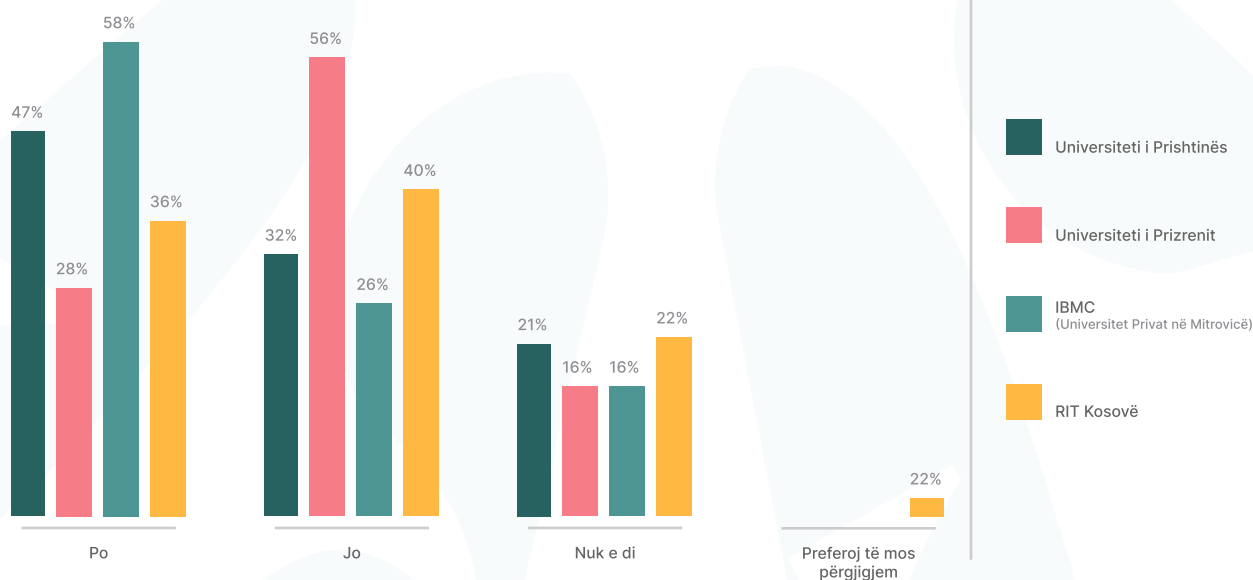
Figura 13: Ndërmarrësia në Kosovë

	Strongly Dissagre	Disagree	Neutral	Agree	Strongly Agree
Besoj se Kosova ka një komunitet të qëndrueshëm të sipërmarrësve.	13%	13%	31%	36%	7%
Njoh shumë sipërmarrës të suksesshëm nga Kosova dhe që veprojnë në Kosovë.	10%	11%	36%	34%	8%
Besoj se Kosova duhet të bëjë më shumë për të promovuar sipërmarrësit e saj të suksesshëm brenda vendit dhe ndërkombëtarisht.	9%	17%	25%	35%	14%
Besoj se Kosova ofron mundësi të mjaftueshme për sipërmarrësit.	10%	22%	33%	27%	8%
Më shumë mundësi sipërmarrëse në biznes do të më inkurajonin të qëndroja në Kosovë.	7%	12%	27%	38%	16%
Më shumë mundësi sipërmarrëse kulturore do të më inkurajonin të qëndroja në Kosovë.	7%	19%	30%	31%	12%

54% pajtohen/pajtohen fuqimisht që më shumë mundësi për ndërmarrësi në biznes, dhe 43% se më shumë mundësi për ndërmarrësi kulturore do t'i inkurajonin ata të qëndronin. 49% besojnë se Kosova 'duhet të bëjë më shumë për të promovuar sipërmarrësit e saj të suksesshëm', ndërsa vetëm 35% besojnë se ka mjaftueshëm mundësi për sipërmarrës në Kosovë, vetëm pak më e lartë se 32% që nuk pajtohen.

Në përgjithësi, 43% e studentëve thanë se do ta konsideronin mundësinë e largimit nga Kosova, 37% thanë se jo (pa ndonjë dallim domethënës gjinor). Nga katër universitetet, studentët e International Business College në Mitrovicë ishin më të prirë ta konsideronin largimin – 58% thanë po, 26% thanë jo – ndërsa studentët e Universitetit të Prizrenit ishin më pak të prirë, 26% po, 56% jo (shih Figurën 14). Sa i përket destinacioneve, 46% e atyre që dëshironin të largoheshin synonin Gjermaninë, 20% Zvicrën dhe 10% SHBA-në.

Figura 14: A do ta konsideronit mundësinë e largimit nga Kosova për të punuar jashtë vendit? (Sipas Universitetit)

Intervistat dhe punëtoritë

Gjatë intervistave dhe punëtorive, pjesëmarrësit theksuan një sërë çështjesh kyçe, të cilat janë paraqitur më poshtë sipas temave.

Nxitja e qëndrimit të të rinjve në vend

Shumë prej tyre vunë në dukje se të rinjtë e Kosovës janë shumë të aftë në teknologji, flasin disa gjuhë dhe kanë 'një mentalitet vërtet kureshtar dhe vizionar' (Intervista 5). Prandaj, ata përbëjnë një aset të rëndësishëm që Kosova duhet të punojë për ta mbajtur.

Arsyet e dhëna për largimin e të rinjve lidhen me bindjen se ata do të fitojnë paga më të larta dhe do të gjejnë mundësi më të mira punësimi jashtë vendit. Liberalizimi i vizave e kishte inkurajuar këtë proces, por numri i atyre që u larguan 'nuk ishte aq i madh sa kishim frikë' (Intervista 6).

Të rinjtë – 'të rritur me rrjete sociale' – kanë synime që 'nuk janë gjithmonë të bazuara në realitet'. Ata kanë 'një kulturë [dhe] pritje të ndryshme', veçanërisht në lidhje me pagat (Intervista 6); 'të rinjtë sot kanë pritje shumë më të larta edhe për një punë fillestare sa i përket pagës' (Intervista 7). Ata 'presin të kenë menjëherë një pagë të madhe' (Intervista 8) dhe ky 'problem i madh' (Intervista 7) ndikon që ata të lënë karrierat sipërmarrëse për të fituar paga më të larta jashtë vendit ose në 'ambasadat apo agjencitë ndërkombëtare' lokale (Intervista 8). Disa vërejtën se kishin arritur të mbanin punonjësit 'duke rritur pagat', por edhe duke krijuar një ambient pune që bën i 'punonjësit të jenë të lumtur' (Intervista 10).

Shumë prej tyre kishin një 'imazh jorealit për Evropën'; megjithëse mendojnë se do të 'gjejnë punë të shkëlqyera', në fakt ata kanë 'mundësi më të mira këtu' (Intervista 8). Largimi nga Kosova shihej si një zgjedhje e dobët për karrierë; ka më shumë mundësi për avancim profesional në Kosovë sesa në BE, por 'të rinjtë nuk e kuptojnë plotësisht këtë përparësi'. Në vend që të 'mbeten thjesht punonjës jashtë vendit', qëndrimi në Kosovë u mundëson të rinjve të 'ngjiten shpejt' dhe të 'eksperimentojnë', të dyja me 'vlerë të madhe' (Intervista 6). Shumë prej atyre që u larguan janë kthyer sepse 'gjithçka ishte më e shtrenjtë, mënyra e jetesës më stresuese' dhe u mungonin familja e miqtë. Si rezultat, megjithëse 'pagat ishin më të larta' jashtë, 'ata nuk gjetën atë që prisnin' – pasi nuk kishin marrë parasysh taksat, qiratë dhe koston e përgjithshme të jetesës – dhe u kthyen (Intervista 6).

U theksua gjithashtu se 'vështirësi më e madhe' sesa migrimi është 'të nxitësh të qëndrojnë në vend talentin që e kam trajnuar'. Shumë punonjës mund të punësoheshin vetëm me orar të pjesshëm; si rezultat, 'ata bëjnë dy ose tre punë me orar të pjesshëm dhe nuk përqendrohen vetëm në një' (Intervista 4). Kur hapet një vend pune me orar të plotë, ata e pranojnë dhe kështu dy biznese humbin një punonjës të trajnuar. Për më tepër, kalimi gjithnjë e më i madh drejt punës në distancë 'ka ndikuar padyshim tek ne' (Intervista 5); të rinjtë në Kosovë tani mund të punojnë për kompani të huaja që paguan më shumë, pa u larguar nga vendi.

Megjithëse ka mjaft mundësi për ata që duan të punojnë shumë, ekziston ende një kulturë në Kosovë ku 'mjafton që të jetë mjaft mirë' (Intervista 5), gjë që mund të pengojë dinamizmin dhe ambicien. Mjedisi kulturor i Kosovës priret ta vlerësojë stabilitetin dhe sigurinë më shumë sesa ambicien dhe rrezikun. Fëmijët rrallë inkurajohen të zhvillojnë aftësi praktike, të eksplorojnë interesat e tyre përmes përvojave reale ose të punojnë me kohë të pjesshme. Bisedat për planifikimin e karrierës, zhvillimin personal ose ndërtimin e aftësive jashtë shkollës në përgjithësi mungojnë në familje. Kjo qasje me qëllim të mirë mund t'i lërë të rinjtë të papërgatitur për realitetin e tregut të punës. Si rezultat, shumë diplomohen pa përvojë pune, pa mendësi sipërmarrëse apo nismë personale. Remitenat nga diaspora gjithashtu kanë mbështetur ata që janë 'nuk janë të gatshëm për të punuar', duke kontribuar në shifrat e larta të papunësisë, por 'nuk është se nuk ka mjaft punë' (Intervista 10). Prandaj, shumë të rinj 'duhet të ndërmarrin më shumë iniciativa vetë' për të gjetur punë dhe për të ndjekur zhvillimin e karrierës (Intervista 1).

Disa të intervistuar vunë në pah se pasi të rinjtë tani mund të udhëtojnë dhe të përjetojnë një mënyrë të re jetese, 'menuja është zgjeruar' (Intervista 8). Largimi nga Kosova 'nuk është domosdoshmërisht diçka e keqe', pasi u jep mundësinë të mësojnë aftësi të reja biznesi dhe të përjetojnë mënyra të reja të prodhimit dhe promovimit të kulturës jashtë vendit, gjë që i sjell përfitime Kosovës kur ata kthehen (Intervista 4).

Kultura sipërmarrëse e Kosovës

U theksua se Kosova ka një kulturë sipërmarrëse unike dhe inovative, të karakterizuar nga qëndrueshmëria, iniciativa dhe pavarësia. Sipërmarrësit afaristë po 'marrin gjërat në duart e tyre dhe po i realizojnë' (Intervista 5), ndërsa sipërmarrësit kulturorë 'po prodhojnë gjërat e tyre. Ata nuk po presin domosdoshmërisht vlerësim... nuk presin që t'u thuhet se mund 'ta bëjnë' (Intervista 3).

Kjo qasje 'nga poshtë-lart', e mbështetur në vetëbesim, i atribuohet qëndrimit të zhvilluar gjatë viteve '90-ta, kur komuniteti shqiptar në Kosovë u detyrua të krijonte një sistem paralel përballë shtypjes shtetërore. Kjo krijoi 'një instinkt tek ne për të gjetur mënyra për t'i bërë gjërat vetë', megjithëse kjo ishte e favorshme në shumë aspekte, ka bërë që të ekzistojë një 'prirje për t'i përfunduar projektet duke u mbështetur te vetja dhe miqtë', në vend që të shfrytëzohen grantet e disponueshme në vend dhe jashtë tij (Intervista 9). Shumica e studentëve kanë thënë se do të qëndronin në Kosovë nëse do të kishte më shumë mundësi të dukshme për të nisur ose zhvilluar një biznes, por ata besojnë se këto mundësi janë të vështira për t'u arritur ose thjesht nuk ekzistojnë, kryesisht sepse nuk promovohen apo bëhen të dukshme për publikun.

Ekziston një perceptim i përhapur se karrierat sipërmarrëse janë 'më të rrezikshme' dhe për këtë arsye 'njerëzit po kërkojnë vende pune në sektorin publik... sepse është i sigurt' (Intervista 5). Një shembull praktik i kësaj është se bankat janë shumë më të gatshme të japin kredi dhe hipoteka për ata që punojnë në karriera 'të sigurta'. Si rezultat, 'na mungojnë mjaft sipërmarrës që janë mjaftueshëm të guximshëm për të ndjekur këto rrugë' (Intervista 6). Kultura e gjerë shoqërore ushqen një mentalitet në të cilin dështimi perceptohet me frikë, ndërsa përpjekja për diçka të re shihet si rrezik, jo si mundësi për të mësuar dhe për t'u zhvilluar.

Shumë sipërmarrësve 'ju mungojnë njohuritë që u nevojiten', sepse 'biznesi në Kosovë në të vërtetë filloi rreth vitit 2000; ne ende jemi në fazën e të mësuarit. Nuk kemi arritur ende në një nivel pjekurie ku mund të themi se kemi ekspertizë biznesi të trashëguar ndër breza' (Intervista 6). Kur sipërmarrësit e Kosovës synojnë të zgjerojnë aktivitetin në rajon, ata përballen me konkurrentë që kanë '30-50 vjet [përvojë] në biznes' (Intervista 10).

Kosovës gjithashtu i mungon një 'ekosistem biznesi', @një kulturë investimi' dhe ekspertë për të ofruar këshilla (Intervista 6). U vërejt gjithashtu se fokusi i mediave në Kosovë është në mënyrë dërmuese 'te politika... dhe gjithçka negative që ndodh në atë moment', në vend të nismave tërheqëse sipërmarrëse. Kosova gjithashtu nuk ka asnjë gazetë që fokusohet vetëm në 'biznese dhe mundësi afariste' (Intervista 5).

Shumë kritikuan sistemin arsimor të Kosovës; shumë fëmijë në klasa të mbipopulluara 'po mësojnë vetëm përmendësh' dhe nuk inkurajohen të zhvillojnë një 'mendësi sipërmarrëse që nga fillimi' (Intervista 5). Po ashtu, mungon fokus i mjaftueshëm në mësimin e aftësive artistike dhe mungojnë materialet përkatëse. Sistemi u përshkrua si 'jo shumë i organizuar dhe jo i përputhshëm me nevojat tona dhe me llojin e punës që bëjmë këtu' (Intervista 8). Ekziston një shpërndarje mes asaj që ofron sistemi arsimor dhe asaj që kërkon tregu i punës. Universitetet vazhdojnë të ofrojnë kurrikula të vjetruara, duke prodhuar të diplomuar me diploma që kanë vlerë të kufizuar praktike dhe pak angazhim me fusha të reja si shkenca e të dhënave, inteligjenca artificiale dhe komunikimi digjital. Shumë studentë vunë në pah boshllëqet e mëdha në kurrikulë, veçanërisht në lidhje me teknologjinë, prodhimin, menaxhimin, inxhinierinë e zërit, dizajnin e ndriçimit, menaxhimin e skenës, artin dhe muzikën. Institucionet private përpiqen t'i plotësojnë këto boshllëqe duke ofruar programe më novatore, por arrijnë vetëm një pjesë të vogël të popullsisë studentore.

Për shkak të mungesës së një 'infrastruktura adekuate arsimore në Kosovë', sipërmarrësit 'detyrohen të zhvillojnë vetë aftësitë e personelit' që u nevojiten pas punësimit (Intervista 10). Individët posedojnë kualifikime, por 'ata nuk janë të përgatitur për rolin konkret të punës', pasi përvoja praktike nuk ishte pjesë e edukimit të tyre (Intervista 6). Shumica e studentëve nuk janë të informuar mbi mundësitë e biznesit në Kosovë, pasi që ndërmarrësia nuk promovohet në shkolla dhe universitete, dhe historitë e suksesit mbeten të panjohura; duhet ndërmarrë më shumë iniciativa për t'i arritur të rinjtë përmes mediave sociale, jo vetëm përmes faqeve të internetit.

Mbështetja ekzistuese nga qeveria

Ka pasur një konsensus të gjerë se qeveria nuk ka bërë mjaft për të mbështetur sipërmarrësit, shumica e të cilëve janë duke u përballur me vështirësi, jo vetëm financiare (Intervista 3). Fillimi i një biznesi 'kërkon shumë guxim dhe përpjekje, por pasi sipërmarrësit duhet të bëjnë pothuajse gjithçka vetë', ata mund të demotivohen dhe të lodhen (Intervista 5). Shumë sipërmarrës potencial ndihen të pambështetur dhe zgjedhin të largohen për të kërkuar mjedise më të favorshme.

Disa argumentuan se sipërmarrësit nuk respektohen; 'qeveria nuk i sheh sipërmarrësit si partnerë... ata i shohin si lopë qumështore' (Intervista 10). Në vende të tjera ekziston një 'mentalitet shumë i orientuar drejt biznesit', por në Kosovë kjo nuk është e vërtetë. Më shumë duket sikur "jemi këtu për t'ju ngarkuar me tatime" (Intervista 5). Qeveria shpesh është e zënë me "përplasje politike" dhe nuk i kushtonte vëmendje të mjaftueshme zhvillimit të ndërmarrësisë afariste (Intervista 10). Qeveria aktualisht është 'krejtësisht e përqendruar në politikë dhe shumë pak në ekonomi' dhe ka nevojë të kalojë drejt 'një mentaliteti që i jep prioritet zhvillimit dhe bizneseve', siç është rasti në Estoni (Intervistë 5).

Sa i përket kulturës, deri kohët e fundit qeveria 'nuk kishte bërë asnjë investim në këtë drejtim'; megjithëse ndiheshin 'krenarë' për suksesin e artistëve vendorë, 'nuk kishte një mbështetje të veçantë' (Intervistë 8). Qeveria e zgjedhur në vitin 2021, sipas vlerësimeve, kishte një njohuri më të mirë të përfitimeve ekonomike të ndërmarrësisë kulturore, dhe Ministria e Kulturës ka rritur investimet, gjë që 'po prodhon një ndikim pozitiv në krijimin e mundësive për të rinjtë' (Intervistë 8). Ky 'ndryshim pozitiv' është reflektuar në dhënien e granteve më të mëdha dhe më të gjata, të cilat 'ofrojnë stabilitet dhe lejojnë të mendosh në perspektivë afatgjatë' (Intervista 7). Megjithatë, shumica e sipërmarrësve kulturorë theksuan se 'nuk ka hapësira të mjaftueshme' për organizimin e ekspozitave, punëtorive, provave dhe performancave artistike (Intervista 9). Kjo dukuri ishte më e evidente në Prishtinë, ku 'hapësirat kulturore, në vend që të zgjerohen, po zvogëlohen' (Intervista 8).

Disa intervistues vunë në dukje se ndërsa 'në nivelet e larta ekziston një vizion', shumë punonjës brenda burokracisë nuk posedojnë aftësi të mjaftueshme dhe krijojnë 'pengesa të panevojshme' (Intervista 8 & 2). Ata rrallë 'ndërveprojnë realisht me terrenin' dhe nuk e kuptojnë nevojën e sipërmarrësve (Intervista 3). Shumë zyrtarë qeveritarë 'nuk e kuptojnë realitetin e biznesit dhe të ekonomisë'. Procesi i regjistrimit të një kompanie në Kosovë përshkruhet si 'jashtëzakonisht i komplikuar dhe tejzgjatës', ndërsa bizneset ndërkombëtare që duan të investojnë përballen me procedura ligjore të komplikuar dhe të tejzgjatura (Intervista 5). Sektori publik dhe privat po ashtu është i ngarkuar me sisteme rigorozë të burimeve njerëzore, duke e bërë punësimin dhe shkarkimin një proces burokratik që zgjat ,e muaj. Kjo çon në mbajtjen e punonjësve joefikas dhe pengon optimizimin e talenteve. Shumica e kompanive nuk ofrojnë rrugë zhvillimi të brendshëm, duke lënë punonjësit ambiciozë pa motivim ose mundësi rritjeje. Kur jepen grante për biznese, Ministria e Tregtisë 'fokuset kryesisht tek startup-et', duke lënë pas kompanitë e konsoliduara me njohuri, përvojë dhe treg (Intervista 10).

Po ashtu, shumë sipërmarrës kulturorë theksuan se procesi i aplikimit për fonde është 'i lodhshëm dhe i komplikuar' (Intervista 3). Ky proces 'shumë i vështirë dhe i tejzgjat' mund të 'thjeshtohet ndjeshëm' me më pak dokumente dhe me një organizim më të mirë që ndarjet e fondeve të shtrihen për një periudhë 12-mujore; aktualisht, shpërndarja bëhet në qershor ose korrik dhe fondet duhet të shpenzohen deri në fund të vitit kalendarik (Intervista 4). Mungon gjithashtu transparenca mbi vendimmarrjen dhe kriteret e shpërndarjes së fondeve.

Arritjet e sipërmarrjes kulturore në Kosovë promovohen 'në mënyrë të pavarur' nga artistët dhe jo nga qeveria (Intervista 3). Prandaj, ekziston 'një hapësirë e madhe për përmirësim' në aktivitetet promovuese të qeverisë jashtë vendit, të cilat duhet të fokusohen në krijimin e mundësive që artistët të ekspozojnë veprat e tyre dhe të udhëtojnë. Kjo do të 'kontribuonte jo vetëm në punësim, por edhe në rritjen e vetëdijes për zhvillimet këtu dhe promovimin e një vizioni të ndryshëm për Kosovën' (Intervista 7).

Po ashtu, sipërmarrësit afaristë kritikuan përpjekjet e qeverisë për të promovuar arritjet dhe mundësitë ekonomike të Kosovës. U evidentua nevoja për më shumë 'njohje politike lokale, në mënyrë që të krijohet perceptimi se po ndodhin gjëra' dhe për të nxitur investitorët vendorë. U përmend se 'shumë vende në botë promovojnë atë që vendi i tyre mund t'u ofrojë qytetarëve të tyre. Ne nuk kemi asgjë të tillë. Si të tërhiqen kompanitë këtu?' (Intervista 5). Për të tërhequr investime të huaja, Kosova duhet të zhvillojë 'lidhje më të fuqishme me komunitetin ndërkombëtar'. Qeveria duhet të ndjekë modelin e Shqipërisë dhe të caktojë 'persona të përkushtuar...të cilët ndërtojnë marrëdhënie afatgjata mes bizneseve në Kosovë dhe atyre jashtë vendit'. Suksesi sipërmarrës në Kosovë 'duhet të promovohet në nivel global' (Intervista 6).

Rekomandimet

Siç është theksuar gjatë gjithë këtij raporti, emigrimi jashtë vendit përbën një kërcënim serioz për të ardhmen e Kosovës. Duke e pasur këtë parasysh, Qeveria e Republikës së Kosovës ka shprehur përkushtimin e saj për 'zgjidhjen e sfidave afatgjata socio-ekonomike të vendit, të cilat përbëjnë faktorë shtytës të emigrimit' (Republika e Kosovës, 2021, 7).

Rezultatet e hulumtimit tonë tregojnë se Kosova ka plot arsye për t'u krenuar: pavarësisht kontekstit ndërkombëtar sfidues, ekonomia e saj mbetet relativisht e qëndrueshme; vendi shquhet për një gamë të gjerë nismash sipërmarrëse dinamike e frymëzuese si në fushën e biznesit ashtu edhe të kulturës; ndërkohë që të rinjtë e Kosovës janë përgjithësisht të motivuar, me aftësi dhe cilësi që i bëjnë një forcë punëtore atraktive për punëdhënësit vendorë dhe ndërkombëtarë.

Megjithatë, sfida të rëndësishme dhe pengesa të shumta vazhdojnë të ekzistojnë. Kapërcimi i tyre është vendimtar nëse Kosova dëshiron të frenojë trendin e emigrimit dhe të sigurojë zhvillim e mirëqenie të qëndrueshme në të ardhmen.

Rekomandimet ekzistuese

Pavarësisht performancës së mirë të deritanishme, ekonomia e Kosovës pritet të përballlet me presione të konsiderueshme në vitet që vijnë. Kosova, sikurse edhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor, mbetet 'nën ndikimin e shumë burimeve të pasigurisë' (Banka Botërore, 2025a, 14). Fondi Monetar Ndërkombëtar ka paralajmëruar se 'ngadalësimi i ekonomive kryesore evropiane', 'rritja e barrierave tregtare' dhe 'përshkallëzimi i konflikteve gjeopolitike' mund të rezultojnë në 'ndërprerje të flukseve të financimit të jashtëm, të tregjeve të mallrave, të turizmit, të zinxhirëve të furnizimit dhe të Investimeve të Huaja Direkte... duke shkaktuar kushte më të ngurta financiare dhe inflacion më të lartë' (2025, 7). Natyrisht, ngadalësimi i ekonomisë së Kosovës do të sillte rritje të mëtejshme të emigrimit jashtë vendit.

Një sërë analizash kombëtare dhe ndërkombëtare kanë ofruar rekomandime për forcimin e ekonomisë së Kosovës dhe për përballje me sfidën e emigrimit dhe pasojat e tij, duke vënë theksin te nevoja për mbështetje të sipërmarrjes. Sipas Bankës Botërore, për të rritur produktivitetin dhe për të arritur rritje të qëndrueshme afatgjatë, Kosova duhet të krijojë 'një mjedis më të favorshëm për zhvillimin e sektorit privat' (Banka Botërore, 2025a, 85). Gjatë një fjalimi të mbajtur në Prishtinë në janar të vitit 2025, Zëvendësministri i Bankës Botërore për Kosovën theksoi se vendi duhet të 'kalojë në një model të rritjes ekonomike konkurruese që siguron më shumë vende pune dhe të cilësisë më të lartë për të gjithë qytetarët e Kosovës'. Ajo rekomandoi që Kosova të zhvillojë 'një model më konkurrues të rritjes ekonomike', që nënkupton 'shndërrimin nga një ekonomi e bazuar në konsum në një ekonomi të orientuar drejt prodhimit dhe inovacionit, të mbështetur nga një nivel më i lartë eksportesh dhe një bazë prodhuese më e larmishme' (Telegrafi, 2025).

FMN gjithashtu rekomandoi që Kosova të 'kalojë nga rritja e mbështetur në remitenca dhe konsum drejt një modeli konkurrues të orientuar drejt eksportit, të mbështetur nga investime në kapacitetet prodhuese dhe në kapitalin njerëzor' (2025, 46). OBZHE rekomandoi që Kosova – si edhe vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor – të 'përmirësojë më tej klimën e biznesit për të nxitur sipërmarrjen dhe për të tërhequr investime që krijojnë vende pune'. Po ashtu, ata theksuan se për të 'zvogëluar mospërputhjet e aftësive dhe për të lehtësuar kalimin nga arsimi në tregun e punës', Kosova duhet të 'zgjerojë sistemet e parashikimit të aftësive me qëllim orientimin e të rinjve, punëtorëve të rritur dhe personave të papunë në programe rikualifikimi dhe ngritjeje të aftësive, si dhe për të parashikuar në kohë mungesat e mundshme të aftësive' (OBZHE, 2022, 15). Komisioni Evropian vuri në pah se një sërë 'pengesash' vazhdojnë të pengojnë zhvillimin e sipërmarrësve, duke nënvizuar veçanërisht se 'qasja në financa mbetet një ndër pengesat kryesore për rritjen e ndërmarrjeve mikro, të vogla dhe të mesme' (2024, 74–75).

Në këtë kontekst, është e qartë se fuqizimi i ndërmarrësisë përbën një shtyllë themelore për mbrojtjen e Kosovës nga ngadalësimet e mundshme ekonomike dhe nga rritja e emigrimit jashtë vendit.

Rekomandimet

Bazuar në rezultatet e hulumtimit, ne propozojmë këto rekomandime thelbësore:

Arsimi

- Kurrikula kombëtare duhet të rishikohet në mënyrë gjithëpërfshirëse dhe të përshtatet me kërkesat e tregut bashkëkohor të punës, duke garantuar që të rinjtë të pajisen me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për konkurrencë në një ekonomi moderne.

- Shkollat dhe universitetet duhet të integrojnë më shumë përmbajtje praktike në programe, në mënyrë që të rinjtë të mësojnë përmes arsimit dhe praktikave profesionale duke u përgatitur kështu më mirë për punësim dhe për nisma sipërmarrëse.
- Boshllëqet në aftësi profesionale të sektorëve të caktuar (shih f. 19) duhet të adresohen në mënyrë të drejtpërdrejtë, duke përfshirë sipërmarrësit afaristë dhe kulturorë në procesin e identifikimit dhe zgjidhjes së këtyre boshllëqeve.

Qëndrimet shoqërore

- Qeveria duhet të promovojë kulturën e ndërmarrësisë në të gjitha nivelet e shoqërisë, të sfidojë qëndrimet hezitues – sidomos brenda sektorit bankar – ndaj inovacionit dhe marrjes së rrezikut, si dhe të nxisë zhvillimin e një kulture dinamike investimi.
- Shoqëria kosovare duhet të inkurajohet të përqafojë një mënyrë të re të menduarit për punësimin dhe ndërmarrësinë, të bazuar në ambicie dhe inovacion.
- Qeveria duhet të punojë për të ndryshuar perceptimin e përhapur se puna jashtë vendit ofron pagë dhe karrierë më të mirë, duke vënë në dukje aspektet negative të emigrimit – sidomos koston më të lartë e jetesës jashtë vendit – dhe duke promovuar mundësitë në rritje për zhvillim profesional brenda Kosovës.

Mbështetja e qeverisë

- Qeveria duhet të zhvendosë vëmendjen nga përplasjet politike dhe të përqendrohet në mbështetjen aktive të sipërmarrësve në funksion të zhvillimit të Kosovës, duke inkurajuar edhe mediat vendore që ta bëjnë të njëjtën gjë.
- Është e domosdoshme që qeveria të realizojë një studim për të identifikuar praktikat më të mira të zbatuara në vendet tjera dhe të punojë për zbatimin e masave të ngjashme në kontekstin kosovar.
- Duhet të sigurohet mbështetje më e madhe financiare për sipërmarrësit kulturorë dhe afaristë – përmes përjashtimeve tatimore, skemave të financimit dhe kredive me interes të ulët – duke u dhënë njëkohësisht më shumë dukshmëri skemave ekzistuese.
- Qeveria duhet të ndërmarrë reforma të thella financiare – në bashkëpunim me përfaqësuesit e sektorit privat – që synojnë përmirësimin e klimës së biznesit, me fokus në zvogëlimin e barrës tatimore, normave të larta të interesit për kreditë investuese, mbledhjen e TVSH-së në momentin e importit para shitjes së produkteve, thjeshtimin e legjislacionit të punës dhe zhvillimin e infrastrukturës energjetike.
- Skemat e financimit qeveritar për sipërmarrësit kulturorë dhe afaristë duhet të reformohen për t'u bërë më pak burokratike, më efikase dhe me përfshirje më të madhe të vetë sipërmarrësve, në mënyrë që politikat të reflektojnë realisht nevojat e tyre profesionale.
- Qeveria duhet të rrisë fondet e dedikuara për programe trajnimi dhe mentorimi, të krijojë më shumë parqe inovacioni dhe të ndërtojë një ekosistem të qëndrueshëm që e mbështet zhvillimin e sipërmarrësve në Kosovë.
- Në fushën e kulturës, duhet të sigurohen më shumë hapësira publike – si salla, ndërtesa etj. – për organizimin e ekspozitave, punëtorive, provave dhe performancave artistike; të ndahet një fond i posaçëm për këto hapësira dhe të krijohet një program rezidence për artistët.
- Gjithashtu, qeveria duhet të intensifikojë përpjekjet për të tërhequr investimet e huaja direkte në Kosovë, të thjeshtojë procedurat për krijimin e bizneseve në Kosovë dhe të lehtësojë investimet e diasporës së Kosovës në nismat sipërmarrëse brenda vendit.

Promovimi

- Arritjet dhe mundësitë sipërmarrëse kulturore dhe afariste të Kosovës duhet të promovohen në shkolla për të frymëzuar të rinjtë që të qëndrojnë në Kosovë.
- Qeveria duhet të investojë dukshëm më shumë kohë dhe mjete financiare për të promovuar në mënyrë ndërkombëtare arritjet dhe mundësitë sipërmarrëse kulturore dhe afariste të Kosovës, me qëllim të rritjes së investimeve të huaja dhe forcimit të reputacionit ndërkombëtar të Kosovës.
- Promovimi i jashtëm duhet të mbështetet në potencialin e ambasadave të Kosovës jashtë vendit dhe në fuqinë e diasporës së saj së madhe; të dyja këto mund të kenë një rol thelbësor në rritjen e ndërgjegjësimit ndërkombëtar për mundësitë kulturore dhe ekonomike që ofron Kosova, duke kontribuar njëkohësisht në forcimin e “fuqisë së butë” të vendit.
- Qeveria duhet të intensifikojë përpjekjet për krijimin e programeve të rezidencave të shkëmbimit për sipërmarrësit kulturorë dhe afaristë, me qëllim të thellimit të angazhimit ndërkombëtar të Kosovës dhe të mundësisimit që sipërmarrësit kosovarë të përfitojnë aftësi dhe përvoja të çmuara jashtë vendit.

Për të siguruar rritje të qëndrueshme ekonomike dhe për të frenuar migrimin e të rinjve, Kosova duhet të forcojë mbështetjen për ndërmarrësinë; jemi të bindur se zbatimi i këtyre rekomandimeve do të kontribuojë ndjeshëm në arritjen e këtij objekti.

Referencat

Intervistat

Intervista 1

Aziz Peja
(Drejtor Menaxhues në Royal Medical Hospital)
20 mars 2025

Intervista 3

Aulonë Kadriu
(Kosovo 2.0)
9 prill 2025

Intervista 5

Arben Zeqiri
(Nënkryetar në Radix)
17 prill 2025

Intervista 7

Ajete Kerqeli
(Bashkëthemeluese dhe Menaxhere për Zhvillim e Fondacionit 17)
22 prill 2025

Intervista 9

Tomor Kuçi
(Ligjërues në Muzikë/Audio Produksion)
25 prill 2025

Intervista 2

Xhevdet Rexhepi
(Themelues dhe Kryeshef Ekzekutiv në Viva Fresh)
8 prill 2025

Intervista 4

Artrit Bytyçi
(Themelues i StoryLab)
9 prill 2025

Intervista 6

Hana Qerimi
(Kryeshefe Ekzekutive në StarLabs dhe Shkolla Digjitale)
17 prill 2025

Intervista 8

Jeton Neziraj
(Drejtor i Qendrës Multimedia)
24 prill 2025

Intervista 10

Kujtim Gjevori
(Kryeshef Ekzekutivn SCAMPA/Partner Menaxhues në Powerpack Kosovo LLC)
15 Maj 2025

Punëtoritë

28 maj 2025, Hotel Sirius, Prishtinë

Ylber Havolli (Defy Them)
Luzim Hoti (7Arte)
Gani Jakupi (GRAN Fest)

29 maj 2025, Hotel Sirius, Prishtinë

Shqipe Abazi (CINTANA-ASU ALLIANCE)
Valton Ajeti (Eurosigg)
Zanfina Raja (Myelin OPS)
Hana Bacaj (UBO Consulting)
Kosovare Alaj Bajrami (ISA Consulting Group)
Genc Buca (Lura Agroturizem)
Blendrit Elezaj (Tactica)
Besa Gjonbalaj Gashi (Rrota)
Arita Panxha (Chester Group)
Kushtrim Puka (Promnestria)

Fisnik Pula (Mikkena)
Muavi Rexhepi (Borek)
Alban Sahiti (Tenton)
Gent Shala (GS Consulting)
Arian Vranica (Oda Ekonomike)
Arben Zeqiri (Radix)
Besim Gerguri (UKAlbanians.net)
Leart Zogjani (SKINS Agency)
Zana Tabaku (Appdec)

Bibliografia

- EU Commission (2024) 'Kosovo 2024 Report', SWD (2024) 692 final, October 30, https://enlargement.ec.europa.eu/kosovo-report-2024_en
- GAP Institute (2024) 'Propensity to Emigrate from Kosovo Following Visa Liberalization', <https://www.institutigap.org/publications?publicationYear=2024> January,
- GAP Institute (2025) 'Emigration and the Labor Market in Kosovo: The Untapped Potential of the Inactive Workforce', April, <https://www.institutigap.org/news/3461>
- International Monetary Fund (2025) 'Republic of Kosovo', May 21, <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2025/05/21/Republic-of-Kosovo-Fourth-Reviews-Under-the-Stand-By-Arrangement-and-the-Arrangement-Under-567057>
- International Organization for Migration (2024) 'Global Appeal 2025', <https://www.iom.int/msite/global-appeal-2025/>
- Migration Data Portal (2025) 'Migration and Human Mobility: Key Global Figures', <https://www.migrationdataportal.org/resource/key-global-migration-figures>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2022) 'Labour Migration in the Western Balkans: Mapping Patterns, Addressing Challenges and Reaping Benefits', https://www.oecd.org/en/publications/labour-migration-in-the-western-balkans_af3db4f9-en.html
- Organization for Economic Co-operation and Development (2024) 'Western Balkans Competitiveness Outlook 2024: Kosovo', June 26, https://www.oecd.org/en/publications/western-balkans-competitiveness-outlook-2024-kosovo_ff74ae0e-en/full-report.html
- Organization for Economic Co-operation and Development (2024) 'Western Balkans Competitiveness Outlook 2024: Kosovo', June 26, https://www.oecd.org/en/publications/western-balkans-competitiveness-outlook-2024-kosovo_ff74ae0e-en/full-report.html
- Republic of Kosovo (2021) 'Strategy on Migration 2021-2025', chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mpb.rks-gov.net/Uploads/Documents/Pdf/EN/378/Strategy-on-Migration-2021-2025-anglisht.pdf
- Telegrafi (2025) 'Kosovo is the Poorest Country in the Region', January, <https://telegrafi.com/en/kosova-vendi-varfer-ne-rajon-e-evrope-keto-jane-te-ardhurat-per-koke-banori-sipas-bb-se/>
- United Nations (2025) 'International Migration', <https://www.un.org/en/global-issues/migrationhttps://www.undp.org/publications/brain-drain-not-irreversible-human-development-viewpoint>
- United Nations Development Programme (2017) 'Brain Drain is not Irreversible', August 24, <https://www.undp.org/publications/brain-drain-not-irreversible-human-development-viewpoint>
- Wankiewicz, Paulina (2024) 'The Vanishing Balkans: The Region's Demographic Crisis', The Centre for Eastern Studies, No. 647, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-03-05/vanishing-balkans-regions-demographic-crisis>
- Westminster Forum for Democracy (2021) 'How Much Does Youth Emigration Cost Kosovo?', June 28, <https://www.wfd.org/story/how-much-does-youth-emigration-cost-kosovo>
- World Bank (2024) 'International Mobility as a Development Strategy: Kosovo Country Report', June, <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/unlocking-the-development-potential-of-migration-in-the-western-balkans#:~:text=Highlights,a%20driver%20of%20shared%20prosperity.>
- World Bank (2025a) 'Adapting for Sustainable Growth: Western Balkans Regular Economic Report', No 27 (Spring), <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-regular-economic-report>
- World Bank (2025b) 'Kosovo Data', <https://data.worldbank.org/country/kosovo>
- World Bank (2025c) 'Macro Poverty Outlook: Kosovo', (April) <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e020a3e8-0500022021/related/mpo-xxk.pdf>
- World Bank (2025d) 'Global Economic Prospects', (June) <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
- World Bank (2025e) 'GDP Per Capita: Kosovo', <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=XK>
- World Bank (2025f) 'Net Migration: Kosovo', <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?end=2024&locations=XK&start=1960&view=chart>